

Чубань Т. В.,*orcid.org/0000-0002-7199-0684**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі***Кардаш Л. В.,***orcid.org/0000-0002-2098-0240**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української лінгвістики та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*

СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА ВАЛЕНТНІСТЬ ПРИКМЕТНИКА (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ «БЛИСКАВКА» ВАСИЛЯ КОЗАЧЕНКА)

Анотація. У положеннях наукової статті здійснено аналіз думок науковців щодо морфології та простого синтаксису в сучасній українській літературній мові. У статті виділено основні аспекти дослідження семантико-синтаксичної валентності прикметника, особливості другорядного члена речення – означення, його ролі в сучасній українській мові. Вказано, що актуальною проблемою нині є висвітлення особливостей синтаксичної будови мови, форми вираження головних і другорядних членів речення, адже граматична теорія розвивається, тому останнім часом у вітчизняному мовознавстві помітне зростання інтересу дослідників до питання про форми вираження узгоджених означень у сучасній українській мові. Досліджено питання про значення спостереження над словосполученням і реченням під час вивчення української мови на матеріалі повісті «Блискавка» Василя Козаченка.

Дотримуючись положень про формально-синтаксичну, семантико-синтаксичну і комунікативну організацію речення І.Р. Вихованця та твердження, що означення – другорядний член двоскладного речення, який характеризує та називає ознаку особи чи предмета і *відповідає* на всі питання прикметника, даємо характеристику форм вираження означень. Застосовано метод аналізу, завдяки якому конкретизовано теоретичні засади дослідження проблеми, проаналізовано її прокоментовано наявні термінологічні визначення семантико-синтаксичної валентності прикметника. Узагальнено відомості про означення-конструкції як окремий різновид другорядного члена речення, що має низку специфічних ознак. Описано параметри функціонування означень. Акцентовано на тому, що за своєю структурою означення в українській мові не однотипні і мають свої морфологічні засоби вираження. Означення можуть бути однорідними. Роль означень можуть відігравати різні за семантикою синтаксичні елементи. Виділено та охарактеризовано групи означень української мови, що мають особливості. Обґрунтування підтверджено прикладами, проведено аналіз форм їх вираження. Зроблено висновки, що другорядний член речення – означення – це член речення, в якого є свої диференційні ознаки та форми вираження.

Ключові слова: другорядний член, словосполучення, просте речення, синтаксис, підрядний зв'язок.

Постановка проблеми. Граматична система, яка складається з двох розділів – морфології та синтаксису, увесь час розвивається за своїми внутрішніми законами, а також під впливом суспільно-історичних умов життя носіїв мови. На зміну традиційним поглядам щодо визначення другорядних членів речення приходять новітні думки. Тому проблема другорядних членів речення викликає чимало дискусій у сучасній лінгвістиці та має в історії граматики різні способи вирішення. У статті поєднано все цінне, апробоване, що пов'язане з вивченням другорядних членів речення. Досягнення сучасної граматики безсумнівні, але не втратили своєї актуальності такі загально-теоретичні проблеми, як проблема так званих членів речення ускладненого типу, співвідношення між граматичною будовою означення і його семантикою та ін. Проблема статті полягає у висвітленні особливостей форми вираження компонента речення – означення в українській мові, адже цей член має притаманний лише йому характер, в аналізі моделей другорядного члена речення – означення. Ця тема підпорядкована загальній проблемі дослідження питання семантико-синтаксичної валентності прикметника в сучасній українській мові, встановлення й опису значення прикметників у синтаксичній системі, адже граматична будова внутрішньо-синтаксичної сфери структури речення підпорядкована загальній структурі речення в мові.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання семантики та синтаксичної ролі прикметників у сучасній українській мові зверталось не одне покоління мовознавців, про що свідчать праці І.Р. Вихованця, К.Г. Городенської, Н.Л. Іваницької, А.Г. Кващука, О.С. Мельничука, О.Р. Микитюк, К.Ф. Шульжука та ін. У працях І.Р. Вихованця «Грамматика української мови. Синтаксис» [1], К.Ф. Шульжука «Синтаксис української мови» [2] описано особливості простого синтаксису сучасної української мови, особливу увагу приділено вивченню форм вираження другорядних членів речення. Семантичні особливості ад'єктивних словосполучень, складники яких можуть бути членами речення, описано в праці «Сучасна українська мова» за ред. О.Д. Пономарева [3].

Сучасний стан науки про мову вимагає ширше вивчати і досліджувати питання синтаксису української мови, завер-

шального ярусу мовної системи. Граматика української мови є національною за формою, за законами сполучення слів і побудови речень. У працях вітчизняних і зарубіжних учених, які присвячено синтаксичній семантиці, з методологічних позицій з'ясовується природа та характер взаємовідношення семантичної і синтаксичної структур речення, інших одиниць синтаксису (І.І. Слинко, А.П. Загнітко, А.П. Грищенко та ін.). Проте в питанні про синтаксичні параметри прикметників виявляються певні розбіжності.

Мета статті – дослідити семантику та межі функціонування прикметників, способи вираження членів речення в сучасній українській мові, визначити особливості морфологічної форми прикметника як детермінанта його синтаксичної ролі, зосередивши увагу на розв'язанні таких завдань: схарактеризувати диференційні ознаки прикметників, виявити семантичні та структурні ознаки підмета, який виражений прикметником чи дієприкметником, іменного складеного присудка і другорядного члена речення – означення, що виражене прикметником, у сучасній українській мові; виявити нові тенденції у вченні про відокремлення другорядних членів речення.

Отже, у статті буде подано поділ прикметників української мови за семантичною ознакою, зроблено диференціацію прикметників як морфологізованого способу вираження підмета, означення, компонента іменного складеного присудка.

Ілюстративним матеріалом став мовний матеріал – речення з прикметниками повісті Василя Козаченка «Блискавка», в якій автор описав історичні події в житті країни, адже з самого початку Другої світової війни перебував у діючій армії, де був командиром стрілецького взводу, одним із найактивніших учасників партизанського підпілля. Особистий досвід та пережите послужило письменнику матеріалом для сюжету повісті «Блискавка».

Мета статті зумовила застосування комплексу теоретичних і емпіричних методів. Застосовано метод аналізу, завдяки якому конкретизовано теоретичні засади дослідження проблеми, проаналізовано й прокоментовано наявні термінологічні визначення граматичних явищ. Метод синтезу сприяв здійсненню узагальнень про семантико-синтаксичну валентність прикметника. Використано метод культурологічного аналізу для виявлення мовних засобів у текстах, а також системний та структурно-функціональний методологічні підходи.

У працях «Граматика української мови. Синтаксис» [1], «Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія» [4, с. 60] описано особливості простого синтаксису сучасної української мови, особливу увагу приділено вивченню синтаксичних одиниць – словосполученню і реченню. У підручнику «Сучасна українська мова» [3, с. 134] розглянуто питання про прикметник як самостійну частину мови та його семантико-граматичні особливості.

Виклад основного матеріалу. Дослідження особливостей синтаксичної ролі прикметника в сучасній українській мові не можна здійснити без його семантичної характеристики. Широта граматичного діапазону прикметника дає змогу виділяти ознаки, що можуть бути покладені в основу його семантичного аналізу. За характером ознаки, яку виражають прикметники, а також враховуючи морфологічні та словотворчі особливості, у традиційній граматиці прикметники поділяють на три групи:

а) якісні, які різноманітні за семантикою і виражають такі ознаки предмета, що можуть виявлятися більшою або меншою мірою, напр.: «*Ніби й говорили, а як розходитись, то виявилось, що так і не сказано ще чогось найголовнішого, найважливішого*» [5, с. 96];

б) відносні, що позначають ознаку предмета за його відношенням до інших предметів, дій, обставин, або явищ, напр.: «*Батько повів ешелони на схід і зараз дець за фронтом, бабуся померла ще минулого року, хата згоріла, а секретаря райкому Кравчука розстріляно*» [5, с. 83];

в) присвійні, які вказують на належність предмета кому-небудь і відповідають на питання *чий? чия? чье?* напр.: «*На мить від тієї глухої тиші, яку навіть собачий гавкіт не порушував, у нього Савці стало не по собі*» [5, с. 5].

Поняття ознаки прикметників широке, воно охоплює найрізноманітніші значення:

– колір, напр.: «*Чуб на голові білявий, з ледь помітним рудуватим відтінком, коротко підстрижений та старанно приладжений*» [5, с. 29];

– розмір, напр.: «*Ця листівка мусила бути далеко більшою за обсягом, докладнішою і конкретнішою*» [5, с. 131];

– ознак, що сприймаються органами чуттів (смак, запах та ін.), напр.: «*Під груди Савці підперло щось гідке, слизьке й холодне, а язик раптом здерев'янів*» [5, с. 37];

– вік, напр.: «*Та за всім цим від старого вовка не приховалося те, що історія з листівкою не на жарт зацікавила і навіть стривожила оберштурмфюрера*» [5, с. 27];

– відношення до місця напр.: «*За винятком кількох поліцаїв, ніхто в районі так і не помітив того, що дець зник Савка Горобець, який сидів нікому не потрібний і не цікавий, до смерті переляканий в суворо ізольованій камері жандармського поста*» [5, с. 33];

– відношення до часу, напр.: «*Найкоротший день, найдовша і найглухіша ніч*» [5, с. 5];

– відношення до матеріалу, напр.: «*Спотикаючись об скам'яніле груддя, Савка перебрів дорогу і зупинився*» [5, с. 5];

– зовнішні ознаки, напр.: «*Високий на зріст, вже розповнілий, з гладким розкоханим обличчям і темно-рудими вусиками під м'ясистим носом, виглядав він значно старшим і, головне, поважнішим як на свої роки*» [5, с. 24];

– внутрішні ознаки, напр.: «*Те моторошне відчуття тримало в своєму полоні Савчину душу недовго*» [5, с. 5];

– духовні властивості живих істот, напр.: «*А так ніби нічого собі, привітний і ввічливий*» [5, с. 30];

– ознаку за належністю, напр.: «*Друкують у тій друкарні вряди-годи якісь фінансові, бухгалтерські бланки для потреб управи та комендатури*» [5, с. 26] та ін.

Отже, спектр семантичних властивостей прикметників – широкий, який дає змогу українській мові зображувати різноманіття ознак і властивостей осіб, предметів, явищ буття.

Якісні прикметники мають свої граматичні властивості: ступені порівняння. «Існує вихідна форма, інакше – звичайний ступінь, від якого утворюються вищий і найвищий ступені» [3, с. 136]. У прикметників звичайного ступеня не вказано на кількість чи міру ознаки, напр.: «*Дідусь одразу ж, як тільки повечеряли, заліз на теплу ніч*» [5, с. 226]. У прикметників вищого ступеня ознака набуває порівняльної семантики та має дві форми вираження: проста, яка твориться за допомогою суфіксів *-ш-, -иш-*, напр.: «*Хоч при пильнішому погляді на нього*

не могло впасти в око, що солдатською формою прикривається надто вже випещений «рядовий» [5, с. 29], і суфлетивних форм, напр.: *високий* – *вищий*; складена форма прикметників вищого ступеня порівняння, яку утворюють поєднанням прикметника зі словами *більш*, *мени*, напр.: «*Бо з двох людей, що працювали в друкарні, Галя видалась їй більш імовірною кандидатурою на гаданого підпільника*» [5, с. 57]. Складена форма найвищого ступеня прикметника – це сполучення прикметникових слів зі словами *найменш* або *найбільш*, а також вона утворюється, коли основа прикметника вищого ступеня порівняння поєднана з префіксом *най-*, напр.: «*Розглядав «метелика», що зберігався як найдорогоцінніший скарб за сімома замками в сейфі, уважно, пильно, з усіх боків*» [5, с. 29].

Характерною для прикметникових форм є можливість утворювати антонімічні пари, напр.: «*...він уже знав досить багато про Скальне, його мешканців, постійних і прибулих, молодих і старих, майже про всіх, кого можна було запідозрити в причетності до друкування антифашистських листівок*» [5, с. 33].

Важлива властивість прикметників – це можливість вказувати на ознаку, входячи до складу фразеологічних словосполучень, напр.: «*Він вивчав людей, складав план раптового нападу з таким розрахунком, щоб з його сіті не встигла вискочити жодна рибка, велика й мала, справді потрібна йому і лише підозрювана, і щоб потім усю справу можна було безпомилково вирішити і розв'язати за методом колумбового яйця або гордієвого вузла...*» [5, с. 41].

Значення прикметників реалізуються через поєднання їх з іменниками, напр.: «*Найбільше гнітила Савку, роз'їдала, як іржа, якась таємнича невідомість, що створилася навколо нього*» [5, с. 33].

Отже, у сучасній українській мові характерною для прикметникових форм є можливість утворювати антонімічні пари, здатність вказувати на ознаку, входячи до складу фразеологічних словосполучень, і реалізувати свої семантичні властивості через поєднання з іменниками.

Прикметник має лексико-граматичні категорії роду, числа й відмінка. Проте граматичні категорії роду, числа й відмінка прикметників не самостійні, а залежні від іменника. Граматична категорія роду є однією з основних морфологічних ознак прикметника, яка є синтаксично залежною, вона визначається за морфологічними ознаками прикметників: за формами називного і деяких непрямих відмінків в однині, за синтаксичним зв'язком з іншими словами в реченні та за семантикою. Граматичні категорії прикметників мають словозмінний характер. В українській мові усі прикметники, що вживаються в однині, мають значення роду (таке, яке і у іменників, займенників): чоловічого, напр.: «*А весь він в міру пухкенький, завжди веселий, привітний, усміхнений і балакучий*» [5, с. 29]; жіночого, напр.: «*На тім'ї – невеличка довгаста лисинка*» [5, с. 29]; середнього, напр.: «*До президії він висував завжди найвище, яке тільки було присутнім, начальство*» [5, с. 35]. Прикметник узгоджується в роді з іменником, що є в ролі будь-якого члена речення.

Прикметник має категорію числа, за граматичним значенням якої прикметники залежно від іменників, з якими вони пов'язані, в сучасній українській літературній мові поділяються на дві групи. Слова з формально вираженим протиставленням кількісного вияву мають співвідносні форми

однини (напр.: «*От чому негайно розгорнулося таке широке полювання на «Блискавку»*» [5, с. 39]) і множини (напр.: «*Щоб виявити «Блискавку» і ліквідувати її одним ударом, Форст, спираючись на великий поліцейський апарат шпигунства та підступництва, покладаючи також певні надії на Савку, плів широкі невидимі сіті*» [5, с. 40]). Цю групу утворюють ознаки назв предметів, що піддаються рахунку або кількісному вираженню, напр.: «*У тебе, брат, просто золоті руки, – кидав йому Максим*» [5, с. 75].

Другу групу становлять слова, що кількісного протиставлення не виражають, напр.: «*Аж тоді Форст відсунув убик лампу і довго пильно вдивлявся в Савчине обличчя, ніби вивчаючи і запам'ятовуючи на ньому кожну рисочку*» [5, с. 37].

Прикметники мають граматичну категорію відмінка, яких в українській мові сім, кожен із них відповідає на певне питання. Відмінкова парадигма – форма прикметника, що передає його синтаксичні відношення до інших слів у словосполученні та реченні. Називний відмінок називають прямим, напр.: «*Справжнісінький тобі радіобог*» [5, с. 76], усі інші – непрямими, напр.: «*З батьком вони стали великими друзями*» [5, с. 75]. Відмінок прикметника можна визначити за його флексією і за відмінком іменника, з яким він пов'язаний. Називний і кличний відмінки вживаються завжди без прийменника, напр.: «*Але іноді, коли того вимагали непорушні закони хлоп'ячого товариства, з Максима не можна було витягнути нічого і нізащо*» [5, с. 63], місцевий – лише з прийменником, напр.: «*Льоня днював і ночував у невеличкій, заваленій брухтом комірчині на подвір'ї Залізних, і все в них складалося дуже добре*» [5, с. 76]. Додамо, що в місцевому відмінку однини прикметники чоловічого і середнього роду можуть мати дві форми. Кожна відмінкова форма твориться за допомогою закінчення або закінчення та прийменника, напр.: «*Знавали великих змін також і ближчі та віддалені ідеали*» [5, с. 75]; «*І от серед найрізноманітніших біженців, зірваних вихором війни з рідних місць, різних втікачів і оточенців на початку серпня Максим повернувся до рідного, окупованого вже району*» [5, с. 79].

Отже, в сучасній українській літературній мові кожен відмінок є втіленням смислових і синтаксичних відношень для прикметників.

Прикметник, набувши ознак іменника, в називному відмінку в реченні виконує роль підмета. Підмет – головний член двоскладного речення, що означає предмет, особу, якому(якій) в реченні приписується дія чи стан, названий присудком, напр.: «*– Сибірний шибеник, а молодець! – казав старий, некапливо розгладжуючи густі вуса, коли Максим уже не міг його чути*» [5, с. 63].

Прикметник у формі орудного відмінка може бути у складі іменного складеного присудка, напр.: «*Та найвимогливішим Максим був до самого себе, скрізь і завжди дотримувався самодисципліни і раз установлених правил конспірації*» [5, с. 130]; «*З кожною хвилиною те почуття ставало все відчутнішим*» [5, с. 84].

На всіх етапах вивчення мовного матеріалу про прикметник у закладах вищої освіти можна використовувати аналіз за схемою, хоча загальноприйнятих позицій немає. Аналіз прикметника дає змогу повністю охарактеризувати слово. Пропонуємо, аналізуючи словоформу, вказувати на її початкову форму, визначати лексичне значення, розряд за значенням, для якісних прикметників – ступінь порівняння, форму – повну чи

коротку, рід, число, відмінок, виконати словотворчий і морфемний аналізи.

Не можна не зазначити синтаксичну роль прикметників у складі підрядних словосполучень. Відповідно до типології підрядних словосполучень, залежно від морфологічної приналежності підпорядковуючого члена, у складі прикметникових (ад'єктивних) словосполучень прикметники є ведучими членами. Прикметники можуть допускати в ролі залежного члена представника будь-якої з шести повнозначних частин мови:

– ад'єктивно-субстантивні словосполучення містять у своєму складі прикметник (чи дієприкметник) та іменник у непрямому відмінку, напр.: *«Говорячи так, Максим не мав і найменшого сумніву в тому, що все тут, як і скрізь на окупованій території, саме так і буде»* [5, с. 104];

– ад'єктивно-ад'єктивні словосполучення містять у своєму складі два прикметники (чи дієприкметники), а також до них належать специфічні вирази типу: *багатьох інших, багатьма іншими, багатьом іншим* [6, с. 61], напр.: *«Льоні Заброді, який був зв'язаний з багатьма колишніми учнями і працював в МТС, найбільш підходила масова робота: налагоджувати зв'язки з навколишніми селами, вивчати й рекомендувати організації нових учасників підпілля»* [5, с. 101];

– ад'єктивно-прономінальні словосполучення містять у своєму складі прикметник (чи дієприкметник) і займенник, напр.: *«Найстаршому з них, Володі Проніну, було всього двадцять чотири роки»* [5, с. 130];

– ад'єктивно-нумеральні словосполучення містять у своєму складі прикметник і кількісний числівник типу *більший двох* [6, с. 61];

– ад'єктивно-адвербіальні словосполучення містять у своєму складі прикметник (чи дієприкметник) і прислівник, напр.: *«Він був прочитаний за одну добу і потім ще перечитаний вдруге»* [5, с. 68];

– ад'єктивно-вербальні словосполучення містять у своєму складі прикметник та дієслово, напр.: *«Вони повинні боятися, тремтіти й озиратися на всі боки навіть тоді і там, де нас і близько не буде»* [5, с. 103].

Основна синтаксична роль прикметників – бути узгодженими означеннями та складовою частиною іменного складеного присудка. Найтиповішим зразком означення в сучасній українській мові є прикметник, узгоджуваний з означуванним іменником. Означення – другорядний член речення, що вказує на ознаку предмета і синтаксично залежить від іменника. Означенню властиві такі диференційні та семантичні ознаки: не є компонентом структурної схеми речення; виражається прикметниковими формами та іншими узгоджуваними словами; узгодження як основний спосіб зв'язку з означуванним словом; позиція перед означуванним словом при прямому порядку слів; виражає означальні відношення; залежить від іменника [2, с. 96].

Означення, яке виражене прикметником, може перебувати в синтаксичній залежності від головного члена речення, напр.: *«Єдина листівка, яка впливла на поверхню каламутного коловороту складного, сповненого небезпек, явних і прихованих пасток окупаційного життя, напалохла німецьку окупаційну адміністрацію цілого повіту»* [5, с. 38]; від другорядних членів речення, напр.: *«Він набрів на них, теж засліплених снігом, недалеко од стіни спаленої стайні, зіткнувся груди в груди так, що ні відступати, ні тікати було вже нікуди»* [5, с. 234].

Непоширені і поширені узгоджені означення можуть бути відокремленими, оскільки в реченні виділяються зі смислового боку та інтонаційно, і це залежить від кількох факторів: від семантичних і категоріальних властивостей означень і означуваних слів (іменники та займенники), від позиції щодо означуваного слова тощо. Означення при членах речення, виражених займенниками, відокремлюється завжди, напр.: *«Складені четверо, літерами всередину, і перев'язані впоперек тоненькою ниткою, вони непомітно терлися об коліно над халявою правого чобота, поруч з плисковатою алюмінієвою цигарничкою, між спідніми та верхніми суконними батьківськими штанами»* [5, с. 140]. Поширені узгоджені означення відокремлюються після пояснювального слова (іменника), напр.: *«І аж тепер, нарешті, літери рядок за рядком, притримувані металеву учнівською лінійкою, вляглися одна біля одної»* [5, с. 113].

Є означення однорідні, які характеризують предмет, з одного боку, перебувають в однакових синтаксичних відношеннях із членом речення, виконують таку ж синтаксичну функцію і поєднуються між собою сурядними сполучниками або безсполучниковим зв'язком і перелічувальною інтонацією, напр.: *«Десять тільки хвилину тому був перед тобою неприлітний пуп'янок – і в одну мить розквітла пахуча фіалка, біла ніжна конвалія, а чи й ще якась незнана, казково-чудесна квітка»* [5, с. 112]. Також є неоднорідні означення, які характеризують предмет по-різному, виражаючи неоднотипні поняття, напр.: *«Невеликий білий папірець, підписаний словом «Блискавка», міг спопелити, знищити швидше за небесну блискавку»* [5, с. 134].

Прикметник, набуваючи ознак іменника, в реченні може бути додатком (напр.: *«Ні, більше туману в очі підлеглим і колегам»* [5, с. 26]), частиною підмета, який є сполученням іменника, що означає сукупність (група, зграя, табун, череда, загін і т. ін.) з іменником чи субстантивованим словом (напр.: *«Трохи вище, навпроти елеватора, на колії працювала група полонених»* [5, с. 140]).

Констатуємо, що значення прикметників широкі і вони можуть позначати: географічні назви чи бути у їх складі, напр.: *«Спочатку парком, повз заводський мур, греблею понад ставом, через увесь центр, або, як його ще звали, Горб, що тутим клином височів між Чорною Березанкою та широченним ставком»* [5, с. 41]; прізвиська, напр.: *«Якось у неділю, повертаючись стежкою від колодязя з повними відрами, Галя зустріла в леваді Максима Залізного»* [5, с. 46]; хутори, напр.: *«Ліворуч шляху, якраз навпроти школи, за базаром, дугою аж до лісу вишикувалися високі тополі; понад яром – ще десяток мурованих хаток – хутірець, який з давніх-давен звався чомусь Курячі Лапки»* [5, с. 59]; та ін.

Отже, крім навантажень синтаксичних, прикметники активні у процесах субстантивзації.

Висновки. Прикметник функціонує як самостійна частина мови і у словосполученнях та реченнях пояснює, уточнює, доповнює, увиразнює поняття, які означені іменником. Про це підтверджують приклади, що дібрані з повісті «Блискавка» відомого українського письменника Василя Козаченка, де описано безстрашні подвиги визволителів нашої рідної землі. Семантичні особливості прикметника як важливої одиниці мови з'ясовано й описано в українських граматиках. Зазначимо, що певні ознаки відтворюють ступені порівняння при-

кметників. Значення валентність прикметника вплинула на його синтаксичні функції. Основна синтаксична роль прикметників – узгоджені означення, але вони можуть бути також складовою частиною іменного складеного присудка. Одне з найповніших визначень означення подане в академічній граматиці української мови: означення – синтаксично залежний від іменника, займенника чи субстантивованого слова другорядний член речення, який узгоджується з означуваним словом у відмінку, числі й роді та виражається прикметником чи дієприкметником. Другорядний член речення – означення – це член речення, в якого є свої диференційні ознаки та форми вираження. У рамках отриманих результатів можна намітити перспективу подальшого студіювання в цьому напрямі, оскільки семантико-синтаксична валентність прикметника потребує вивчення та наукових розвідок.

Література:

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис : підручник. Київ : Либідь, 1993. 368 с.
2. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 406 с.
3. Сучасна українська мова / за ред. О.Д. Пономарева. Київ : Либідь, 2001. 400 с.
4. Селіванова Олена. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с. Бібліогр.: 577 назв.
5. Козаченко В.П. Блискавка : повість; Біла пляма: повість. Київ : Дніпро, 1984. 494 с.
6. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис / за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1972. 512 с.

Chuban T., Kardash L. Semantic-syntax valent of adjective (on the material of the story “Lightning” by Vasyl Kozachenko)

Summary. The provisions of the scientific article analyze the opinions of scholars on morphology and simple syntax in the modern Ukrainian literary language. The article highlights the main aspects of the study of semantic and syntac-

tic valence of an adjective, features of the secondary member of the sentence – the attribute, its role in the modern Ukrainian language. It is pointed out that the current problem is to highlight the features of the syntactic structure of language, forms of expression of major and minor members of the sentence, because grammatical theory is developing, so recently in domestic linguistics there is a growing interest of researchers in the form of expression of agreed meanings in modern Ukrainian. The question of the significance of observation of a phrase and a sentence during the study of the Ukrainian language on the material of the story “Lightning” by Vasyl Kozachenko is investigated.

Adhering to the provisions of formal-syntactic, semantic-syntactic and communicative organization of the sentence of I.R. Vykhovanets, and the statement that the definition is a secondary member of a two-sentence, which characterizes and names the feature of a person or object and answers all questions of the adjective, we characterize forms of expression meanings. The method of analysis is applied, thanks to which the theoretical bases of research of a problem are concretized, the available terminological definitions of semantic-syntactic valence of an adjective are analyzed and commented. Information about the definition-construction as a separate kind of secondary member of the sentence, which has a number of specific features, is generalized. The parameters of functioning of definitions are described. Emphasis is placed on the fact that the structure of definitions in the Ukrainian language is not the same type and have their own morphological means of expression. Definitions can be homogeneous. Syntactic elements can be different in the role of definitions. Groups of definitions of the Ukrainian language that have their own features are identified and characterized. The substantiation is confirmed by examples, the analysis of their forms of expression is carried out. It is concluded that the secondary member of the sentence – the attribute – is a member of the sentence, which has its own differential features and forms of expression.

Key words: subordinate clause, phrase, simple sentence, syntax, subjunctive.